

UDK 811.163.42'282
811.163.42'282:811.163.42'367.633
Izvorni znanstveni članak
Rukopis primljen 21. IX. 2012.
Prihvaćen za tisak 4. XII. 2012.

Irena Miloš
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
idrpic@ihjj.hr

PRIJEDLOZI U EKAJSKOM DIJALEKTU ČAKAVSKOGA NARJEČJA U ODNOSU NA PRIJEDLOGE U DRUGIM SUSTAVIMA HRVATSKOGA JEZIKA: TEORIJSKE POSTAVKE I METODOLOGIJA OPISA

U radu se razmatraju teorijska i metodološka polazišta u opisu prijedloga s obzirom na organske i anorganske sustave – dijalekte i standardni jezik, i dalje u odnosu na konkretne ekavskočakavske govore, južnočakavske govore¹ i hrvatski standardni jezik. Osnovna razlika u usporedbi prijedloga u dvama dijalektima i prijedloga u hrvatskome standardnom jeziku uspostavlja se prema kriteriju fonološke, distribucijske i značenjske razlikovnosti, i dodatno prema kriteriju odstupanja od norme standardnoga jezika u odnosu na dijalekte na primjeru pojedinih prijedloga.

1. Uvod

U istraživanju se polazi od činjenice da je čakavsko narječje zaseban sustav organskih mikrosustava i makrosustava, splet konkretnih mjesnih govora, skupina govora te apstraktnih poddijalekata i dijalekata u kojima se općelingvistička jezična načela mogu utvrditi kao i u bilo kojemu drugom anorganskom ili organskom, apstraktnom ili konkretnom, jezičnom sustavu. Cilj je ovoga rada na konkretnoj obradbi pojedinih prijedloga pokazati način na koji se općejezična

¹ U dijelu o fonološkim razlikovnostima donosi se i primjer iz bužetskoga dijalekata.

pravila i pristupi primjenjuju u dijalektologiji, to jest u organskim sustavima, i način na koji se primjenjuju u drukčijemu, normiranome, anorganskom sustavu, to jest u hrvatskome standardnom jeziku.

Analiza istosti/sličnosti i razlika, odnosno usporedba čakavskih organskih idioma i hrvatskoga standardnog jezika, počinje od građe koja je prikupljena vlastitim terenskim istraživanjem ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja za mjesne govore² Lupoglava, Boljunsoga Polja, Kastva, Ike, Krasice, Praputnjaka, Cresa i Predošćice³, a koja je transkribirana i akcentuirana te organizirana sintaktički kao ogled govora pojedinoga mjesta. Radi usporedbe s drugim dijalektnim čakavskim sustavom, čija je građa također sinkronijska, analizirani su brački ikavski govori koji pripadaju južnočakavskom dijalektu: Bol, Bobovišća, Dračevica, Dol, Donji Humac, Gornji Humac, Ložišća, Milna, Mirca, Murvica, Nerežišća, Novo Selo, Pučišća, Pražnice, Postira, Povelja, Selca, Supetar, Splitska, Sutivan i Škrip⁴. U radu se uz oprimjerenja (prema potrebi) donose kratice. Budući da se govori ne uspoređuju i unutar istoga dijalekta, ne donose se kratice za svaki govor posebno; kratica je za sve navedene ekavskočakavske govore EČD, za sve navedene južnočakavske govore JČD, a uz primjere iz hrvatskoga standardnog jezika stoji HSJ.

² Termin *mjesni govori* obrazlaže M. Moguš (1977: 2–3) kao konkretnu jedinicu koja je, uz *skupinu govora*, kao potpuna »realizacija sistema na malom prostoru« temelj dijalektološkomu istraživanju. Apstrahiranjem se zajedničkih značajka dalje analiziraju i opisuju apstraktni (pod) sustavi: dijalekti kao podsustavi nižega ranga i skupine dijalekata ili narječja kao viši apstraktni sustavi (Brozović 1970: 12).

³ Ovih sam osam mjesnih govora istražila od 2005. do 2007. godine. Riječ je o čakavskim govorima koji se po svojim, ponajprije fonološkim i morfološkim, jezičnim značajkama razlikuju unutar istoga, ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja koje obuhvaća četiri poddijalekta, u radu zastupljena s po dva istražena mjesna govora: 1) Lupoglav i Boljunska Polja u središnjem istarskom poddijalektu, 2) Ika i Kastav u sjeveroistočnome istarskom poddijalektu, 3) Krasica i Praputnjak u primorskome poddijalektu i 4) Cres i Predošćica u otočnome poddijalektu. Podjela sustava i podsustava, ekavskoga dijalekta i poddijalekata, utemeljena je prema Vranić 2005.

⁴ Primjeri su govora na otoku Braču objavljeni 2006. u *Rječniku bračkih čakavskih govora* Petra Šimunovića, a za mjesta Dračevica, Ložišća, Nerežišća, Postira, Pražnice, Bol, Supetar, Milna i Selca na kraju se *Rječnika* posebno donose i ogledi govora, str. 667–704. Prijedlozi su u *Rječniku bračkih čakavskih govora* opisani kao i druge vrste riječi; uz njihov temeljni oblik navodi se padež riječi uz koji stoji, istovrijednica u standardu te rečenična oprimjerenja uz kraticu govora u kojemu su potvrđena, a donose se i prijedlozi u frazemima. Govori pripadaju južnočakavskom dijalektu koji se prostire, među ostalim, na ikavske govore uz more na potezu od Novigrada i Privlake do ušća Cetine, a glavnina je toga dijalekta na otocima, od Pašmana na zapadu do Korčule i Visa na istoku uz čakavski dio poluotoka Pelješca. Usp. Brozović 1988: 88, Lisac 2009: 139.

1.1. Dijalektološke, općelingvističke i kroatističke⁵ teorijske osnovice za analizu prijedloga

Prijedlozi kao vrsta riječi, općenito u dijalektologiji, pa tako i u ekavskome dijalektu čakavskoga narječja i u južnočakavskome dijalektu nisu zasebno istraživani – ni u smislu određivanja njihova temeljnoga inventara, ni u smislu sintaktičkih klasifikacija i značenjskih opisa. Neistraženost se prijedloga u dijalektima, s jedne strane, odnosi na sam dijalektološki korpus u kojemu nema sustavnoga opisa te vrste riječi ni na jednoj jezičnoj razini, a s druge strane, neistražena je i primjena recentnih općelingvističkih teorija koje u dijalektološkim istraživanjima nisu zastupljene. Pregledom kroatističkih standardoloških i prije svega dijalektoloških istraživanja vidljivo je kako se prijedlozi većinom tradicionalno istražuju uglavnom na morfološkoj i(li) sintaktičkoj razini (distribucija uz padeže), a leksička se značenja određuju sporadično i nesustavno. Takve su dijalektološke analize organskih idioma zapostavljene. Razlog je taj što dosadašnja dijalektološka istraživanja i dalje sustavno razrađuju fonologiju, manje morfologiju, još manje sintaksu, a semantikom se uglavnom ne bave. Prijedlozi u literaturi, pogotovo dijalektološkoj, na margini su zanimanja lingvističkih proučavanja, dok im se u sklopu novijih kroatističkih radova pridaje veća pozornost, ipak ni tu ne toliko velika kao u području, primjerice, kognitivne lingvistike.

Naime, Taylor smatra da je zanimanje za prijedloge proizišlo iz dvaju razloga; prvi je vezan uz zanimanje za odnos spoznaje i jezične strukture, s naglaskom na prostornu spoznaju: prijedlozi simboliziraju konceptualizaciju prostornih odnosa, a drugi je povezan sa zanimanjem za leksičku semantiku, što uključuje polisemiju kao dio prirodnoga jezika – prijedlozi se ubrajaju među najvišeznačajnije riječi u jeziku (Taylor 1993)⁶.

⁵ Odnosi se na hrvatski standardni jezik.

⁶ S tim u vezi, desetak godina prije Taylora, Claudia Brugman (1980.) istražuje značenja prijedloga *over* (*preko*, *više od*) te zaključuje da njegovo značenje izmiče jednoj obuhvatnoj definiciji: značenje je prijedloga *over* ponajprije prostorno, a ne apstraktno. Polisemična je riječ kategorija čiji su članovi njezina pojedinačna značenja (koja i sama predstavljaju kategorije) od kojih su neka središnja ili osnovna, a druga povezana.

U tim se opisima prijedloga vidjelo kako postoji osnovno značenje na koje se dalje razvija neko drugo konkretno ili apstraktno značenje. Radovi su o značenjima prijedloga u kognitivnoj lingvistici unatrag tridesetak godina mnogobrojni, primjerice Hawkins 1984. proučava prijedlog s prostornim značenjem u engleskom jeziku. Rudzka-Ostyn 1985. analizira značenje poljskoga prefiksa *wy-* i nizozemskoga *uit-*, uključujući i ona apstraktna. Cuyckens 1993. proučava samo prostorna značenja nizozemskoga prijedloga *in* i nekih drugih prijedloga i dr. Ovakvim se radovima, među ostalima, proširio put u istraživanju prijedloga u sklopu kognitivnolingvističkoga pristupa, ali ni oni za ostatak lingvistike nisu bili potpuna novina. Već 60-ih godina prošloga stoljeća ruski lingvisti počinju oblikovati semantički jezik, a posebnu pozornost posvećuju leksičkim

U sklopu kroatističkih istraživanja prijedloga učinjen je odmak od tradicionalne podjele riječi na vrste te opisa prijedloga u poglavlju o morfologiji i/ili uz padeže u poglavlju o sintaksi i opisom njihova značenja uz temeljnu podjelu na dimenzionalna (prostorna i vremenska) i nedimenzionalna (druga, apstraktna) značenja prijedloga⁷.

Uvidom u te radove može se zaključiti da se najčešće istražuju dimenzionalna (prostorna i vremenska) značenja prijedloga, iako je vidljivo i to da najveću značenjsku raznolikost nude nedimenzionalna značenja. Isto tako, često se uspoređuju jezične upotrebe u dvama jezicima ili u više njih. U dijalektima dosad nije bilo takvih radova, ali se primjenom dosega ovih teorijskih osnovica uz metodologiju rada koja počinje od stvaranja korpusa prikupljanjem građe, uspostave temeljnih varijanata prijedloga s obzirom na fonološke značajke u dijalektima, distribucijskom raspodjelom uz padeže u rečeničnome kontekstu i na kraju opisima značenja prijedloga koji u konačnici mogu dovesti do postavljanja prototipnih značenja za prijedloge u dijalektima – može potvrditi univerzalnost primjene lingvističkih teorija. Čak i dalje, pomak u teorijama, ako se uzme u obzir da sama (inovativna) dijalektološka građa na svojevrsan način dopunjuje ili određuje metodologiju istraživanja.

1. 2. Razlika dijalekt u odnosu na dijalekt – nekoliko temeljnih opažanja

U istraživanju prijedloga, suznačnih nepromjenjivih riječi kojima se upućuje na odnose među predmetima ili događajima⁸, polazi se od činjenice da je čakavsko narječje zaseban jezični sustav, kako je već istaknuto u uvodnome dijelu ovoga rada, konkretnih i apstraktnih (pod)sustava. Za čakavsko je narječje važan i teritorijalni kontinuitet, u jezičnome smislu mjerljiv na način da se na zemljopisnoj karti čakavskoga narječja određuje crta do koje se šire određene jezične promjene, odnosno određuju se izoglose.⁹

funkcijama, odnosno značenjskomu odnosu koji se uspostavlja između jedne riječi i drugih riječi, tj. drugih cjelina riječi. Iz te se koncepcije daje zaključiti da se značenje mora sagledati na sintaktičkoj razini jer ta razina omogućuje vidljivost značenjske promjene (odnosno, vidljivost promjene u cjelovitome jezičnome kontekstu). Cilj je tih istraživanja primjenom sintaktičkih kriterija (uz preduvjet sintaktičkoga konteksta) osigurati što objektivniju definiciju značenja riječi.

⁷ Primjerice Pranjkočić 1992, 1993, 1994, 1995, 2001 proučava dimenzionalna i nedimenzionalna značenja prijedloga te se bavi teorijskim osnovicama za opis prijedloga, u prvome redu njihova značenja; novija recentna literatura također primjenjuje te dosege kao polazište za opis značenja prijedloga i dalje za usporedbu prijedloga u dvama jezicima ili u više njih, primjerice Matas Ivanković 2006.

⁸ Definicija prema Pranjkočić i Silić 2005: 242.

⁹ Matasović 2001: 23–24.

Mjesni govori predstavljaju realizaciju sustava na malome prostoru. Ako se taj prostor širi, smanjuje se broj crta koje se realiziraju u svakome govoru. Broj izoglosa prema kojima se razlikuje jedan dijalektološki punkt od drugoga manji je među idiomima koji pripadaju istoj skupini govora, a veći kada pripadaju različitim skupinama govora, dijalektima ili narječjima. Opis pojedinoga dijalekta ili narječja ujedno znači i opis najgušćih snopova izoglosa.¹⁰ One određuju pripadnost a) pojedinomu narječju, b) pojedinomu dijalektu i c) ostalim konkretnim skupinama govora ili govorima pojedinačno.

1.3. Razlika dijalekt u odnosu na standardni jezik – nekoliko temeljnih opažanja

Kada štokavsko, čakavsko i kajkavsko narječje dijelimo na njihove dijalekte, a dijalekte u govore, onda to činimo prema načelu sustav > realizacija sustava.¹¹

Prihvaćajući strukturalističko poimanje jezika kao sustava znakova za komuniciranje, čakavsko narječje ujedno je i jezik u funkcijskome smislu; ono je medij za prijenos obavijesti pri čemu s lingvističkoga stajališta nije važan areal koji pokriva ni broj stanovnika.¹²

Dijalektologiji je cilj istražiti idiome, na način primjeren genetskoj lingvistici, u određenome mjesnom govoru. I dok se dijalektologija proučava u području genetske lingvistike, jezik (standard) kao sustav proučava se u području sociolingvistike.

Sociolingvistička teorija naziva standardne jezike sa zajedničkom sirovinском dijalektnom osnovicom konkretnim varijantama apstraktnoga modela jednoga standardnog jezika.

Zadatak je (opće)lingvistike utvrditi i koja su jezična obilježja doista univerzalna. Za usporedivost jezičnih obilježja važno je imati metodu kojom će se u jeziku izdvojiti ta obilježja, i u dijalektu i u standardu.

Dakle, svaki se narodni govor, kao i hrvatski standardni jezik, može analizirati na svakoj jezičnoj razini uzimajući u obzir općelingvističke teorije. Međutim, nužan je i pomak jer se u narodnim govorima metodologija istraživanja, a u konačnici i teorija, (pre)oblikuje ovisno o zastupljenosti i razlikovnosti jezičnih značajka koje konkretni govori imaju (ili nemaju) u sustavu, dok je standardni jezik normiran, pravila su usustavljena, a na temelju zadanih modela unaprijed se može pretpostaviti teza koja se na kraju potvrđuje ili odbacuje. U dijalekto-

¹⁰ Usp. Moguš 1977: 3.

¹¹ Silić 1998: 427.

¹² Turk 1987: 602.

loškome radu neistraženoga jezičnog područja tek se na kraju može oblikovati teorija/model ili prototip prema kojemu se sintetizira cijelo istraživanje. Druhim riječima, u standardnome jeziku istraživanje može početi i od pojedinačnoga prema općem i od općega prema pojedinačnome, a kada je riječ o narodnim govorima, moguć je samo jedan smjer – od pojedinačnoga prema općem.

Iako se genetska lingvistika i sociolingvistika kao dvije grane jezikoslovlja ne miješaju u jezičnim analizama, zanimljiva je usporedba teorijske osnove, metodologije istraživanja i dosega analiza u opisima prijedloga, u ovome radu, u ekavskome dijalektu čakavskoga narječja i južnočakavskome dijalektu s prijedlozima u hrvatskome standardnom jeziku. Kako su razlike veće među različitim dijalektima¹³, zanimljivo je istodobno usporediti jedan dijalektni sustav čakavskoga narječja sa sustavom drugoga dijalekta čakavskoga narječja.

Za razliku od hrvatskoga standardnog jezika u kojemu cjelokupan inventar prijedloga također nije definirano, zatvoreno područje, no temeljni je inventar prijedloga poznat¹⁴, u čakavskome narječju valja najprije prikupiti građu, transkribirati je i akcentuirati, zatim organizirati prema načelu ogleđa mjesnih govora – s rečeničnim ustrojstvom te odrediti temeljni inventar prijedloga s razradbom temeljne varijante i podvarijanata svakoga prijedloga, u prvome redu, s obzirom na fonološke promjene koje zahvaćaju dijalekt u cjelini, a koje se očituju i u prijedlozima kao leksemima.

Tek se nakon toga može odrediti distribucija prijedloga u rečenici te se mogu razraditi i povezati značenjske strukture prijedloga unutar minimalnoga sintaktičkoga konteksta – rečenice.

Naime, skup dviju riječi¹⁵ (prema dijelu definicije da prijedlog određuje riječ uz koju stoji) nije dovoljan kako bi se odredilo značenje. Primjerice, sveza prijedloga ‘od’ s imenicom u genitivu – *od Buzeta* – bez širega konteksta ne može implicirati značenje, već se ono određuje u rečeničnome kontekstu – *On je tamo od Buzeta* (EČD); *Udaljen je od Buzeta pet kilometri* (EČD); *Povedat ča od Buzeta* (EČD). Bez šire kontekstualne uključenosti ni u hrvatskome standardnom jeziku nije moguće odrediti značenje prijedloga, no upotrebu prijed-

¹³ S obzirom na dosadašnju neistraženost teme, korpus je organskih govora sveobuhvatnije prikupljen u sklopu dijalekata čakavskoga narječja, iako bi bilo zanimljivo vidjeti i međunarječna preklapanja i odstupanja u zadanoj temi.

¹⁴ Temeljni inventar prijedloga u hrvatskome jeziku popisan je, primjerice, u gramatikama hrvatskoga jezika.

¹⁵ U literaturi se često nailazi i na jezičnu konstrukciju “sintagma dviju ili više riječi”, ali se u ovome radu pojam “sintagma”, odnosno “spoj riječi” određuje kao sintaktička jedinica sastavljena od najmanje dviju punoznačnih riječi koje su međusobno povezane, te se dalje navodi kako primjerice “kod kuće” nije sintagma, nego bi sintagma bila “bio je kod kuće”. Istaknuo Pranjković 1995: 11.

loga na sintaktičkoj i semantičkoj razini u hrvatskome standardnom jeziku kao anorganskome sustavu propisuje norma dok u dijalektima norme nema – svaka je sustavna jezična činjenica jednakovrijedna u organskim govorima (drugo su jezične činjenice na razini realizacija, ali i one govore o “živim” promjenama u jeziku koje mogu, ali ne moraju, postati sustavne).

2. Fonološke razlikovnosti prijedloga u dijalektima i u hrvatskome standardnom jeziku

Fonološke se razlikovnosti vide iz inventara prijedloga¹⁶. Kako temeljni inventar prijedloga u dijalektima ovisi o fonološkim jezičnim značajkama koje zahvaćaju i prijedloge kao vrstu riječi, valja naglasiti da se konačni inventar ne može uspostaviti (osim teorijski) jer bi on bio ograničen tek kada bi se ispitale sve glasovne promjene za sve prijedloge u minimalnome rečeničnom kontekstu i uz sintaktičku povezanost s pripadajućim padežima i to u svakome poddijalektu, što pak s obzirom na arealne razlikovnosti svakoga pojedinog idioma u poddijalektima i dijalektima u praktičnome radu nije završiv proces. Temeljni inventar u pojedinom se dijalektu uspostavlja tako da se uz temeljnu varijantu prijedloga, koja je prema jezičnim značajkama i čestoći upotrebe potvrđena za svaki govor, navodi i njegova podvarijanta ili podvarijante.

Fonološke razlikovnosti dalje se opisuju na primjeru prijedloga koji u hrvatskome standardnom jeziku glase *na, pred, ispred, preko, mjesto, nasred, u, od, pod, kod*.

2. a) Prijedlog *na* temeljna je i jedina varijanta u govorima koji su predmetom ovoga rada i u hrvatskome standardnom jeziku. Da je riječ o buzetskome ili gornjomiranskom dijalektu, konkretno o govoru Brula¹⁷, temeljna bi varijanta ovoga prijedloga bila *ne*, a fonološka promjena kojom je on zahvaćen odnosi se na otvorenost vokala.

2. b) No, prva je fonološka razlika između ikavskih južnočakavskih i ekavskih čakavskih govora međusobno i u odnosu na standard refleks *jata*. Prema refleksu *jata* razlikuju se prijedlozi *pred/pret/spret* (EČD) i *prid/prida/prido* (JČD), prijedlozi *preko* (EČD I HSJ) i *priko* (JČD), *mesto* (EČD), *mjesto* (HJS) i *misto* (JČD) te *nasred* (EČD, HJS) i *nasrid/nasri* (JČD).

¹⁶ Za uspostavu fonoloških razlikovnosti u ovome radu (koje nisu naglasnoga tipa) nije potreban rečenični kontekst, dovoljno je samo izdvojiti prijedloge; promjene koje djeluju u jeziku, i dijalektima, obuhvaćaju pojedine glasove unutar riječi bez obzira na, primjerice, njihovu vrstu, promjenjivost ili nepromjenjivost, funkciju u rečenici i značenje. Oprimjerenja se navode ondje gdje fonološka promjena ovisi o drugim dijelovima rečenice.

¹⁷ Prema potvrđama u *Chakavisches-deutsches Lexikon* III, usp. Šimunović i Olesch 1983: 299.

2. c) Prijedlog *u* (HSJ i JČD) ima temeljnu varijantu *va* (potvrđenu u svim govorima EČD-a) i podvarijante *v* i *u* (potvrđene u samo nekim govorima EČD-a); *va* je rezultat čakavske nepreventivne vokalizacije poluglasa u tzv. slabu položaju; u podvarijanti *v* dočetno se *a* gubi i to najčešće ispred sljedeće riječi koja počinje sonantom (ali nesustavno): *V Reku se hodilo; Zeli su ga va logor*. Uz *va/v* javlja se i podvarijanta *u*, zabilježena u nekoliko primjera u mjesnim govorima EČD-a: *Smo bili u Lošinju, u Cresu celi život; Te tartufi jišću u Livadah*.

2.d) Uočljiva fonološka razlika jest prijelaz $d > l$ radi smanjenja napetosti na kraju riječi promjenom napetijeg u manje napeti suglasnik¹⁸ u prijedlozima *ol, pol, pril, kol* (JČD) u usporedbi s prijedlozima *od, pod, pred* i *kod* (HJS i EČD).

2.e) Temeljna varijanta prijedloga *od* (potvrđena za HJS, EČD, JČD) ima podvarijante *odo* (s dodanima krajnjim vokalom) i *vod* (s prefiksalsnim predmetkom) u EČD-u. Zanimljivo, kada bismo izdvojili govore unutar istoga dijalekta, primjerice ekavskoga, u otočnome poddijalektu, u govorima Predošćice i Cresa temeljna je varijanta prijedloga 'od' *do*, a taj je oblik nastao ili metatezom ili pod utjecajem talijanskoga jezika (prema tal. *da* i *di*): *Ja san tu do Vodic, do Predošćice; Moja teta je do Krka bila*. S tim u vezi valja naglasiti da je temeljna (istopisna) varijanta prijedloga *do* u tim govorima također *do*: *Ono vreme kad san bila mlada se setalo gore-dole do polna*.

3. Značenjske razlikovnosti prijedloga u dijalektima i u hrvatskome standardnom jeziku

Osim fonoloških razlika, vidljive su i razlike u značenju. Iako u dijalektima, koji imaju unutrašnju organizaciju sustava, upotrebe prijedloga uz padežne oblike nisu normirane, distribucija prijedloga uz padeže uglavnom se (ne uvijek) poklapa s prijedložno-padežnom distribucijom u standardnome jeziku. Razlike su među dijalektima u pojedinim značenjima prijedloga i s tim u vezi u otklonu od norme s obzirom na hrvatski standardni jezik.

Značenjske razlikovnosti dalje se opisuju na primjeru prijedloga koji u hrvatskome standardnom jeziku glase *u, od, o, oko, okolo, po*.

3. a) U južnim ikavskim govorima, primjerice, prijedlog *u* uz riječi koje se sklanjaju u genitivu, tipa *U mene je nojboje vino* ima nedimenzionalno značenje neotuđive posvojnosti koje nije zabilježeno u ekavskome dijalektu čakavskoga narječja.

¹⁸ Pravilo pojednostavnjivanja izgovora pojedinih suglasničkih skupova ili samo suglasnika odnosi se i na slabljenje napetosti konsonanata za dva stupnja (promjena $d > l$), na granici dviju riječi, tipa *kol mene, ol nas*. Usp. Moguš 1977: 85–88.

U tome su južnočakavski govori bliski standardu u kojemu prijedlog *u* + *G* ima nedimenzionalno značenje neotuđive posvojnosti, odnosno ‘posjedovanja čega što se ne može otuđiti, što ne može ne biti dio predmeta o kojemu je riječ’, npr. *Bila je jedinica u majke / U Mađara je to drukčije riješeno*¹⁹.

3. b) Značenjska razlika vezana je i za prijedlog *od*. U standardnome jeziku izricanje posvojnosti prijedlogom *od* + *G*, tipa *od mame tata, od žene sestra*, ne bi bilo normativno, a to je nedimenzionalno značenje kojim se izražava ‘komu ili čemu što pripada’ u ekavskome dijalektu čakavskoga narječja uvriježeno: *Ot kozi smo mi dečina imali mleka; Stari od moje mami su bili Maćinovi; Kujin od moje ženi je bil Crnić; Od mami tata, on je bil z Buzeta*; dok za južne ikavske govore nema potvrde.

Također, ni u hrvatskome standardnom jeziku, ni u južnim ikavskim govori-
ma prijedlog *od* ne upotrebljava se u značenju ‘govoriti o komu ili čemu’, dok je u čakavskim ekavskim govori-
ma to nedimenzionalno značenje prototipno²⁰ (*povedat od susedi, povedat od starini* i dr.). U tome se značenju u južnočakav-
skim govori-
ma²¹ upotrebljavaju prijedlozi *o* i *obo* + *L*: *Projoj mi o ratu/Ne pen-
soj obo ten*. U standardnome bi se jeziku stilski obilježenom smatrala upotreba
prijedloga *od* uz riječi koje se sklanjaju u genitivu, u nedimenzionalnome zna-
čenju prostornoga podrijetla ili pripadnosti koje određuje prostor na kojemu tko
živi ili s kojega potječe, tipa *On je od Boljuna* (EČD) i *On je ko i jo od istega
kolina i od istega mista* (JČD).

3. c) U ekavskim se čakavskim govori-
ma prijedlozi *oko/okol/kol* + *G* upotre-
bljavaju i u dimenzionalnome značenju vremenske približnosti: *Doć će doma
okol Božića; Poć ćemo oko sedan ur dole; Kol polna bi bil crekvu otvoril*, čime
se djelomice preklapaju s prijedlozima *oko* i *o* u hrvatskome standardnom jezi-
ku, npr. *Doći ću oko Božića, Doći ću o Božiću*, a u tome se značenju u južnim
ikavskim čakavskim govori-
ma upotrebljavaju prijedlozi *o* + *L* i *obo* + *L*: *O Sve-
ten Kuzmi i Damijanu počće i u nos jematva; Doće obo Božiću*.

3. d) Prijedlog *po* + *L* u južnim se ikavskim čakavskim govori-
ma upotreblja-
va i u dimenzionalnome vremenskom značenju isteka jedne radnje iza koje sli-
jedi druga radnja: *Doću po obidu po ćemo zaigrat na buće*; ovo značenje prijed-
loga *po* nije potvrđeno u ekavskome čakavskom dijalektu, a u hrvatskome stan-
dardnom jeziku nije normativno, već je normativno u tome značenju upotrijebi-
ti prijedlog *nakon* + *G*: *Doći ću nakon ručka; Sastat ćemo se nakon utakmice*.

¹⁹ Pranjković i Silić 2005: 214.

²⁰ Prototip podrazumijeva da se na drugi način ne može izraziti pojedino značenje.

²¹ Prema potvrđama u Šimunović: 2006.

4. Zaključak

Nakon cjelovite analize dijalektne građe i određenja njezinih, u prvome redu fonoloških i sintaktičkih, jezičnih značajka uspostavlja se temeljni inventar prijedloga i rečenična distribucija, i to kao polazište za određivanje značenja prijedloga. Među dijalektima veće su razlike u varijantama prijedloga, u njihovoj fonološkoj prezentaciji, međusobno i u odnosu na hrvatski standardni jezik, ali i u značenjima. U usporedbi jezičnih činjenica jednoga anorganskog sustava kakav je standard i organskih sustava kakvi su narodni govori važan je čimbenik, iako ne i jedini određujući, norma. Opća lingvistička pravila i teorije primjenjivi su u istoj mjeri i na organske i na anorganske sustave. Usporedba dijalekta s dijalektom i dijalekta sa standardnim jezikom potvrđuje i dijalekte i standard kao dio hrvatskoga jezika u cjelini, s nužnim preklapanjima na svim analiziranim razinama i s nužnim odmakom povezanim sa slobodnim razvojem (dijalekti) i provođenjem norme (standard). Usporedba pokazuje i to da preduvjeti za opis prijedloga u dijalektima počinju na fonološkoj razini, dok opisi prijedloga u gramatikama i priručnicima počinju na morfološkoj razini, no obje razine, uključujući i sintaktičku, i u dijalektima i u standardnome jeziku, služe samo kao polazište za opis značenja prijedloga.

Literatura:

- BROZOVIĆ, DALIBOR 1970. *Standardni jezik*. Zagreb: Matica hrvatska.
- BROZOVIĆ, DALIBOR; PAVLE IVIĆ 1988. *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- BROZOVIĆ, DALIBOR 2004. O dijalektologiji kao jezikoslovnoj disciplini, *Suvremena lingvistika*, 57–58, Zagreb, 1–12.
- BRUGMAN, CLAUDIA 1980. *Story of OVER*. San Francisco: University of California.
- CUYCKENS, HUBERT 1993. The Dutch spatial preposition ‘in’: A cognitive-semantic analysis. U: Zellinsky-Wibbelt, ur., *The Semantics of Preposition. From Mental Processing to Natural Language Processing*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 27–71.
- HAWKINS, BRUCE 1984. *The Semantics of English Spatial Prepositions*. San Diego: University of California.
- LISAC, JOSIP 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- MATAS IVANKOVIĆ, IVANA 2006. *Prijedlozi s genitivom u hrvatskom i ruskom jeziku*. Zagreb: Filozofski fakultet.

- MATASOVIĆ, RANKO 2001. *Uvod u poredbenu lingvistiku*. Zagreb: Matica hrvatska.
- MOGUŠ, MILAN 1977. *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- PRANJKOVIĆ, IVO 1992. Prostorna značenja prijedloga u hrvatskome standardnom jeziku. *Suvremena lingvistika*, 18, 1 (33), Zagreb, 21–26.
- PRANJKOVIĆ, IVO 1994. Vremenski prijedlozi u hrvatskome jeziku. *Fluminensia*, 6, 1/2, Rijeka, 63–69.
- PRANJKOVIĆ, IVO 1995. *Sintaksa hrvatskoga jezika i povijest hrvatskoga jezika u XIX. stoljeću, udžbenik za 3. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
- PRANJKOVIĆ, IVO 1996. Nedimenzionalna značenja prijedloga u hrvatskome jeziku. *Riječki filološki dani*, 1, Rijeka, 225–236.
- PRANJKOVIĆ, IVO 2001. *Druga hrvatska skladnja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- PRANJKOVIĆ, IVO; JOSIP SILIĆ 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- RUDZKA-OSTYN BRYGIDA 1985. Metaphoric processes of word formation: The case of prefixed verbs. U: Paprotte, Wolf; Rene Dirven, ur. *The Ubiquity of Metaphor*. Amsterdam – Philadelphia: Benjamins, 209–241.
- SILIĆ, JOSIP 1998. Hrvatski standardni jezik i hrvatska narječja. *Kolo* 4, Zagreb, 425–430.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR; REINHOLD OLESCH 1983. *Čakavisch-deutsches Lexikon III*, Köln-Beč.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 2006. *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- TAYLOR, JOHN 1993. Prepositions: Patterns of polysemization and strategies of disambiguation. U: Zellinsky-Wibbelt, ur. *The Semantics of Preposition. From Mental Processing to Natural Language Processing*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 151–175.
- TURK, MARIJA 1987. Jezik čakavskog pjesništva. *Dometi*, 20, 7/8/9, Rijeka, 602–609.
- VRAŃIĆ, SILVANA 2005. *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Rijeka: Biblioteka časopisa Fluminensia.

Prepositions in the Ekavian Čakavian Dialect in relation to prepositions in other language systems: Theoretical aspects and descriptive methodology

Abstract

The paper firstly presents the theoretical basis for an analysis of prepositions as a type of word in terms of general linguistics and standard language. A review of papers dealing with prepositions within general linguistics, the Croatian language and the Čakavian dialect is given. According to the given aims and tasks of the research, based firstly on a lack of systematic descriptions of prepositions in the chosen dialect area, and according to previously established methodology which includes dialectal parameters into analysis and description of the language features of local speeches on one hand, and general linguistics and standard theoretical findings in the description of the meaning of prepositions on the other, we have established a basic inventory of prepositions in the Ekavian and Ikavian Čakavian dialects, the distribution of prepositions with case in a sentence and a descriptive model for the meaning of prepositions in their syntactic environment. The paper also provides a comparison of prepositions in dialects with those in the standard language. This model shows that the presence of the linguistic principles of general linguistics can be confirmed in the dialectal corpus, as well as in any other inorganic or organic, abstract or concrete language system.

Ključne riječi: prijedlozi, opća lingvistika, hrvatski standardni jezik, dijalektologija, ekavski čakavski dijalekt, ikavski južnočakavski dijalekt

Key words: prepositions, general linguistics, Croatian standard language, dialectology, Čakavian Ekavian dialect, Čakavian Southikavian dialect